

สำนึกทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทย ในกระแสโลกสมัยใหม่¹

นิตยา แก้วคัลณา

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสำนึกทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทยในกระแสโลกสมัยใหม่ อันเป็นช่วงท่ามกลางบริบทสังคมวัฒนธรรมที่อยู่ในยุคโลกาภิวัตน์โดยศึกษาจากผลงานของกวีรุ่นใหม่ ผลงานเหล่านี้แสดงมิติตามสัมพันธ์กับบริบทของโลกสมัยใหม่และเป็นตัวแทนของยุคสมัย

ผลการศึกษาพบว่า กวีไทยรุ่นใหม่สื่อแสดงให้เห็นสำนึกทางสังคมในบริบทของโลกสมัยใหม่สอดคล้องกับหมูนักคิดที่ตื่นตัวในปัญหาของมนุษย์และสังคม รวมถึงปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทยในประเด็นสำคัญคือการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจกับการละเลยคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม การรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณให้คงอยู่ท่ามกลางความผันผวนในกระแสบริโภคนิยม และมโนสำนึกของกวีต่อความขัดแย้งในสังคมไทยร่วมสมัย

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง *สำนึกทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์* ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. 2556
ความคิดเห็นในรายงานผลการวิจัยนี้เป็นของผู้วิจัย ผู้สนับสนุนทุนวิจัยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

Social Consciousness in Thai Poetry in the Modern World

Nittaya Kaewkallana

Abstract

The objective of this research is to study social consciousness in Thai poetry during the globalization era, focusing on works of modern poets. Considered as a testimony of the modern era, the modern poets' works interrelate with the context of the modern world.

The result of this study indicated that modern Thai poets possessed the sense of social consciousness of the globalized period, and this trend corresponds with the ideas of thinkers who are awakened to social and individual problems, as well as the conflicts in Thai society. The key issues include: i) an increase in economic values and negligence of social and cultural values; ii) conservation and preservation of spiritual values among the fluctuations of consumerism; iii) social consciousness of poets dealing with the conflicts in contemporary Thai society.

บทนำ

ในกระแสสังคมโลกสมัยใหม่หรือสภาวะโลกาภิวัตน์ (globalization) โลกและสังคมต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และในขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีมิติของความเป็นพลวัตอย่างซับซ้อน อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าจากการปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information-Technology Revolution) และการแผ่ขยายของทุนนิยมในรูปแบบใหม่ของมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ รวมถึงนโยบายเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ พร้อมกับการครอบงำทางวัฒนธรรม นับเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่สร้างผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมที่มีในสังคมนั้น ซึ่งหมายรวมถึงสังคมและวัฒนธรรมของไทยด้วย วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยมที่เติบโตในสังคมไทยในช่วงโลกาภิวัตน์ เป็นปรากฏการณ์การครอบงำที่มีผู้กล่าวว่า “เป็นการครอบงำที่ทำลายศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาของชาติและท้องถิ่น การทำลายนี้ยังเป็นวงจรที่ “เพิ่มความเป็นทาสทางเศรษฐกิจ” จึงกล่าวได้ว่าเรากำลัง “ติดกับดักทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการติด ‘กับดัก’ ทางเศรษฐกิจด้วย” (กมล กมลตระกูล, 2551, น. 16-17)

ในมิติของสังคมวัฒนธรรมไทย ปรากฏการณ์ของโลกาภิวัตน์ส่งผลจากสื่อไร้พรมแดนที่ได้นำสังคมไปสู่ที่สุดของโลกมาและกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้าง “มายาภาพโลกาภิวัตน์” และมายาภาพนี้เองคือ “ที่มาแห่งวิกฤตของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน (ยุค ศรีอาริยะ, 2537, น. 26-27) กระแสโลกาภิวัตน์ยังเป็น “พลังมายา” ครอบเหนือกติกาของมนุษย์ ด้วยมายาภาพและความเชื่อ ด้วยความเป็นที่สุดของระบบเศรษฐกิจเงินตรา กล่าวคือ “เงินไม่เพียงแต่เป็นพระเจ้าเท่านั้นแต่คือที่มาและที่สุดของความสุขของมนุษย์ และเป็นที่สุดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต้องหาเงินและยอมเป็นทาสของเงิน” (ยุค ศรีอาริยะ, 2537, น. 42-43)

ในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากการขยายตัวของทุนนิยมและกระแสวัฒนธรรมที่มีรากฐานอยู่ที่วัฒนธรรมตะวันตกได้แพร่ขยายไปทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่ของการเข้าไปมีอิทธิพลเหนือหรือเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ (ธีระ นุชเปียม, 2542, น. 48) แต่มิได้หมายความว่าคนในสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ในโลกจะเข้าใจหรือยอมรับเหมือนกันหมด กล่าวคือ ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันก็มีบางส่วนที่ยอมรับและปรับตัวเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ได้ บางส่วนอาจจะต่อต้าน บางส่วนอาจไม่ได้รับผลกระทบเลย ปฏิกริยาหลากหลายเหล่านี้นับเป็นการสะท้อนท่าทีและความเข้าใจต่อประสบการณ์โลกไร้พรมแดนในยุคสมัยของเรา (ธีระ นุชเปียม, 2542, น. 49)

เจตนา นาควัชระ (2538, น. 132-135) กล่าวถึงลักษณะต่างๆ ไปของกระแสโลกาภิวัตน์ไว้ดังเช่นความที่ว่าโลกาภิวัตน์ดำเนินอยู่ได้ด้วยสื่อ มีเทคโนโลยีในรูปแบบ

ต่าง ๆ เป็นตัวหนุนให้ทำหน้าที่แทนระบบ “มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์” และกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชื่อในการปรับโลกให้เป็นโลกที่ไร้พรมแดน ทำให้ชนบต่าง ๆ ที่เป็นของท้องถิ่นจำต้องถอยร่นไป มีพฤติกรรมระดับสากลเข้ามาแทนที่ ดังเช่นในกรณีของอาหารจานด่วนและสิ่งบันเทิงที่แพร่ร่วมกันในระดับโลก กระแสโลกาภิวัตน์นี้อยู่ได้ด้วยการประชาสัมพันธ์และการโฆษณาซึ่งในบางครั้งก็กลายเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ รวมถึงโลกาภิวัตน์ที่

ตลาดโลกที่ถูกกำกับด้วยเงินตราย่อมจะขึ้นลงผันผวนได้ ส่งผลกระทบต่อเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ประสีประสาในประเทศที่ยากจน . . . ถ้ามองในแง่ปรัชญา การทำเงินตราให้เป็นสินค้าแทนที่จะเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่เป็นธรรม จัดได้ว่าอาจมิใช่เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เพราะไม่มีผลผลิต ไม่มีงานสร้างสรรค์เกิดขึ้น เพียงแต่มีการชิงไหวชิงพริบและปะทะกันด้วยสมองภายในกรอบของโลกที่อาจตั้งอยู่บนปรัชญาอนาρχะว่าต้องการร่ำรวยที่สุดในระยะเวลาอันสั้นที่สุด

(เจตนา นาควัชระ, 2538, น. 135)

ลักษณะของสภาวะโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ด้วยระบบเงินเสรีไร้พรมแดนและการไหลเวียนของเงินเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยที่ผู้ลงทุนหรือผู้กำหนดการไหลเวียนของเงินไม่จำเป็นต้องเข้าใจในภาษาหรือเรียนรู้คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543, น. 8) ปรัชญาการณการครอบโลกในยุคนี้ถูกมองเป็นการครอบงำที่ทำลายศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งภูมิปัญญาของชาติและท้องถิ่น

หากกล่าวถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ก็อาจกล่าวได้ว่า “ไม่มียุคใดในประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมาจะวิกฤตเท่ากับยุคที่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีครอบงำประเทศอยู่ในขณะนี้” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 55) ด้วยเหตุอันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรกันระหว่างบุคคลต่างๆ ในสังคม การทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศจนมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม และการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คน ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นมาแทนที่ของเดิม อันเป็นลักษณะของ “การฆ่าตัวเองทางวัฒนธรรม” (cultural suicide) สิ่งให้เห็นชัดเจนว่าเป็นอัตวินิบาตกรรมทางวัฒนธรรมในสังคมไทย คือ การทำลายสภาพแวดล้อมอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขอบเขต การท่องเที่ยวที่มุ่งหวังรายได้ทางเศรษฐกิจ โดยที่ไม่พิจารณาในเรื่องคุณภาพ และความดีงามในชีวิตวัฒนธรรม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 60)

สังคมไทยเน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจนบั่นทอนคุณค่าทางวัฒนธรรม เพราะ “คนส่วนใหญ่ในสังคมได้ถูกกล่อม และมอมเมาจากลัทธิความเชื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีให้กลายเป็นบุคคลที่มองอะไร เพื่อตัวเอง เพื่อพวกพ้องตนเองในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลจนตกขอบ ขึ้นชมและลุ่มหลงต่อความต้องการทางวัตถุ จนกลายเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้ดูคุณภาพของความเป็นมนุษย์ไป” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 61) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลต่าง ๆ ในสังคมไทยน่าจะเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ หากเข้าใจในเรื่องปัญหาที่เกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรมอย่างถูกต้องเพราะ “ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนี้หาใช่ปัญหาทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากเป็นปัญหาทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณอย่างสำคัญด้วย” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, น. 64)

ปัญหาวัฒนธรรมและการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นสำคัญในการก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ไร้พรมแดน รากแก้วของสังคมคือวัฒนธรรม แต่สังคมไทยปัจจุบันเกิดวิกฤตทุก ๆ ทาง เพราะการพัฒนาแบบตัดรากแก้ว ดังความของประเวศ วะสี (2545, น. 10) กล่าวไว้ว่า “ในเมื่อสังคมที่เคยขับเคลื่อนด้วย “ทุนชีวิต” อันบูรณาการศาสนธรรมเข้ามาด้วย กลายมาเป็นขับเคลื่อนด้วย “โลกาภิวัตน์เสรี” ก็ก่อให้เกิดการทำลายทุนชีวิตลงทุก ๆ ทาง คุณภาพก็หมดไป ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ”

ประสบการณ์โลกไร้พรมแดนในปัจจุบันมีผลต่อปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะ “ปฏิภูลทางวัฒนธรรมที่หลังไหลเข้ามาทับสื่อสมัยใหม่เต็มไปด้วยสิ่งเข้ายวนชวนบริโภคและปลุกสัญชาตญาณใฝ่ต่ำ” (เจตนา นาควัชระ, 2546, น. 150) ทางออกของปัญหาของมิติทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ คือ การพัฒนาความแข็งแกร่งทางจริยธรรมหรือความสำนึกในเชิงจริยธรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากกระแสธรรมและแยกแยะให้เห็นคุณค่าอันแท้จริงของข้อมูลและสรรพวิทยาที่ถาโถมเข้ามา (เจตนา นาควัชระ, 2546, น. 151)

ในท่ามกลางกระแสโลกสมัยใหม่อันเชี่ยวกรากเป็นเหตุแห่งปัญหาด้านคุณค่าด้วยผู้คนถูกรวบงำจากระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม รวมถึงปัญหาวิกฤตทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการละทิ้งภูมิปัญญาหรือความรู้และปรีชาญาณ (wisdom) ที่มีอยู่เดิม (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2536, น. 83) กระแสการพัฒนาในนามของเศรษฐกิจทุนนิยม บริโภคนิยมส่งผลกระทบหรือเกิดวิกฤตที่เห็นได้ในหลากหลายมิติทางสังคมและวัฒนธรรม สภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรมนี้รวมถึงการสร้างงานวรรณศิลป์โดยเฉพาะกวีนิพนธ์ที่เชื่อมโยงกับวิกฤตนี้ด้วย ดังที่เจตนา นาควัชระ (2538, น. 15) กล่าวไว้ว่า

... กวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทยนั้นยังทรงไว้ซึ่งแก่นสารอันเป็นพลังปัญญาสามารถอำนวยประโยชน์แก่ผู้รับสารและสังคมส่วนรวมได้เช่นที่เคยเป็นมาแต่กาลก่อน ข้อที่น่าห่วงคือแนวโน้มทางการศึกษาสำหรับประชาชนตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมานั้นมุ่งไปในทางวัตถุนิยม ไม่เอื้อต่อการสร้างและพัฒนาศักยภาพในด้านวรรณศิลป์ และสมรรถนะในการสื่อและรับสารภาษาไทย (โดยเฉพาะในหมู่เยาวชน) หย่อนลงไปมาก หากไม่เร่งแก้ไขวิกฤตในด้านนี้โดยเร็ว ประชาคมกวีนิพนธ์ของเราอีกอาจเสื่อมโทรมลงได้ เท่ากับว่าสังคมไทยอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการสูญเสียขุมพลังที่เป็นเอกลักษณ์ของเราเองไม่น้อยเลย

กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนำมาซึ่งความเปราะบางที่สุดของการแสวงหากำไรและอำนาจแห่งเงินตรา รวมถึงอำนาจของสื่อที่เข้ายึดพื้นที่ทางวัฒนธรรม วิถีของกระแสดังกล่าวเป็นเหตุให้วัฒนธรรมการสร้าง-เสพวรรณศิลป์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันหมายรวมถึงการสร้างงานวรรณศิลป์อย่างกวีนิพนธ์ซึ่งคนร่วมยุคสมัยไม่สนใจเพราะมีทางเลือกเสพได้จากสื่ออื่นๆ

ความเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อเกิดเป็นวิกฤตวัฒนธรรม หากพิจารณาในแง่ของกวีนิพนธ์ที่ไม่เป็นที่นิยมก็สืบเนื่องมาจากวิกฤตวัฒนธรรมด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวสืบเนื่องจากความเติบโตของเครือข่ายสังคม (social network) แห่งการสื่อสารซึ่งสร้างวัฒนธรรมทางภาษาแปลกเปลี่ยนไปจากการสื่อสารโดยปกติ รวมถึงการสร้างงานวรรณศิลป์ ดังเช่น กวีนิพนธ์ที่ถูกละเลยในบริบทของโลกาภิวัตน์ทั้งในแง่ของผู้สร้าง ผู้เสพ และผู้สนับสนุนหรือจัดพิมพ์

กล่าวได้ว่าบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการสร้าง-เสพวรรณศิลป์ของไทย โดยเฉพาะในท่ามกลางกระแสการสื่อสารยุคดิจิทัลได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คน รวมถึงวัฒนธรรมการสร้าง-เสพวรรณศิลป์อย่างกวีนิพนธ์ก็เกิดการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

หากจะพิจารณาถึงคุณค่าของกวีนิพนธ์ไทยมิใช่แต่ให้ความสุนทรีย์เท่านั้น แต่ยังมีอำนาจปลุกเร้าความคิดและอารมณ์ความรู้สึก อันเกิดจากการสรรค์สร้างกลั่นกรองจากความรู้ ความคิด ความเข้าใจชีวิตในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยของผู้แต่ง งานสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีได้เป็นถึงสุนทรเท้านั้น แต่อาจก่อเกิดให้มีการขบคิดถึงสิ่งที่ผู้สร้างต้องการสื่อซึ่งการขบคิดนั้นอาจรวมถึงปัญหาในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัยด้วย

เป็นที่น่าสนใจว่าแม้จะอยู่ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมยุคใหม่ที่ละเลยต่อการสร้าง-เสพงานศิลปะชนิดนี้ก็ตาม ในโครงการวิจัย “กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญา”

กล่าวถึงกวีนิพนธ์กับพลังทางปัญญา ว่า

ในโลกปัจจุบันที่คนจำนวนมากยึดความเจริญทางวัตถุเป็นสรณะ คุณค่าทางสติปัญญาและจิตวิญญาณมักถูกละเลย วรรณศิลป์จัดได้ว่าเป็นการแสดงออกซึ่งพลังทางปัญญาและความคิดของมนุษย์ที่ในอดีตเคยมีบทบาทอันโดดเด่นในการหล่อหลอมบุคคลและสังคม แต่ในปัจจุบันกำลังถูกทำลายด้วยสิ่งบันเทิงนานาชนิดที่มีเทคโนโลยีและพาณิชย์กรรมเป็นตัวหนุน กวีนิพนธ์ในฐานะวรรณศิลป์ประเภทที่เก่าแก่ที่สุดของโลกจำเป็นต้องพิสูจน์ตัวเองเช่นกันว่ายังดำรงอยู่ได้ในกระแสของความเปลี่ยนแปลง งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า กวีนิพนธ์ยังคงเป็นพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย ทั้งนี้ได้กำหนดนิยามของพลังทางปัญญาไว้ว่า “ความรู้และความคิดที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันลึกซึ้งในเรื่องของโลกและมนุษยชาติ และในขณะเดียวกันอาจปลุกจิตสำนึกให้เกิดพฤติกรรมที่จรรโลงโลกและมนุษยชาติด้วย”

(กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญา, น. (10))

ในผลงานดังกล่าวได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า “กวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทยนั้นยังคงไว้ซึ่งแก่นสารอันเป็นพลังปัญญา สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้รับสารและสังคมส่วนรวมได้เช่นที่เคยเป็นมาแต่กาลก่อน” (กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญา, น. (15)) นั้นหมายถึงว่ากวีนิพนธ์ยังคงมีแก่นสารเป็นที่ประจักษ์อันเป็นพลังสำนึกทางสังคมให้ผู้สร้างและผู้เสพได้ขบคิด และเห็นความสำคัญของงานวรรณศิลป์ชนิดนี้ได้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าสืบไป

การศึกษาเรื่อง “สำนึกทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทยในกระแสโลกสมัยใหม่” นี้มุ่งศึกษาสำนึกทางสังคมของกวีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ไทยในท่ามกลางบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในฐานะที่กวีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นทั้ง “ประจักษ์พยาน” แห่งยุคสมัย กวีย่อมมีอาจดำรงตนเป็นอิสระหรือปลอดจากอิทธิพลของสังคมร่วมสมัยได้ ในขณะเดียวกันกวีก็เป็น “ปัจเจกบุคคล” ที่มีจิตวิญญาณ ความคิด ความรู้สึกและจินตนาการ ความเคลื่อนไหวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมไทยในสภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์ กวีในสังคมยุคใหม่สะท้อนสำนึก ความเข้าใจ หรือความวิตกกังวลของสังคมหรือยุคสมัยของตนเช่นไร โดยพิจารณาจากผลงานของกวีรุ่นใหม่ที่มีผลงานแสดงมิติตามสัมพันธ์กับบริบทของสังคมสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ (ในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน) ดังนี้ คือ กานติ ฅ ศรีธธา ชัยพร ศรีโบราณ วรภ วรภา นายทิวา วิสุทธิ์ ขาวเนียม โกลินทร์ ขาวงาม อังคาร จันทาทิพย์ และเชษฐภัทร วิสัยจร อันเป็นงานที่กวีมีวิสัยวุฒิและภูมิหลังต่างกันเป็นตัวแทนของยุคสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และเสนอผลการวิจัยในรูปพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาสำนักทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทยซึ่งเป็นผลงานของกวีรุ่นใหม่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาเชื่อมโยงกับบริบทของกระแสโลกสมัยใหม่ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกาวิจัย
2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างและเสพกวีนิพนธ์ไทย และวิถีคิดของกวีกับบริบทโลกสมัยใหม่
3. วิเคราะห์ ตีความ และประเมินคุณค่ากวีนิพนธ์ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย
4. เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์
5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า กวีไทยรุ่นใหม่สื่อแสดงให้เห็นสำนักทางสังคมในบริบทของโลกสมัยใหม่สอดคล้องกับหมุนักคิดของไทยร่วมสมัยที่ตื่นตัวในปัญหาของมนุษย์และสังคม รวมถึงปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทย ดังจะอภิปรายสรุปเป็น 3 ประเด็น คือ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจกับการละเลยคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม การรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณให้คงอยู่ท่ามกลางความผันผวนในกระแสบริโภคนิยม และมโนสำนึกของกวีต่อความขัดแย้งในสังคมไทยร่วมสมัย

1. การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจกับการละเลยคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม

จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่กลายเป็นที่มาของระบบคิดแห่งการพัฒนา ซึ่งจะสร้างความรุ่งเรืองให้แก่สังคมและประเทศชาติ หากระบบคิดที่เชื่อว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจคือรากฐานของความมั่งคั่งได้ก่อเกิดปัญหา เนื่องจากการพัฒนาที่เน้นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้บั่นทอนคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าได้ถูกทำลายและก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา

1.1 ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตวัฒนธรรมและความเจริญทางวัตถุ: ปฏิบัติต่อคุณค่าทางจิตใจและความเป็นมนุษย์

ทีวีไทยรุ่นใหม่สื่อแสดงสำนึกให้เห็นการแผ่ขยายของโลกในระบบทุนนิยมในบริบทของกระแสโลกสมัยใหม่ที่กลายมาเป็นอำนาจในรูปแบบใหม่ซึ่งได้เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตของผู้คนจนละเลยมิติทางจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่แท้ ต่างตกอยู่ในอำนาจของเงินตรา ดังความในบทกวี “วิถีคน” (2552, น. 88-90) วรรก วรรภาแสดงทัศนะเชิงวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมสังคมอันเป็นความลุ่มหลงของโลกตามระบบทุนนิยมอันเป็น “โลกของเงิน” ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่ผู้คนลุ่มหลงในกิเลสตัณหาจนบั่นทอนในคุณค่าอันพึงมี รวมถึงการใช้ชีวิตของคนยุคใหม่ที่ลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม การมีชีวิตอยู่เป็นไปด้วยความอยากได้อยากมีเป็นสิ่งฟุ้งเพื่อเกินความจำเป็นซึ่งมิได้เป็นคุณค่าแท้ หากเป็นการสร้างฐานะเพื่อคุณค่าเทียมเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม กวีได้แสดงสำนึกทางสังคมให้เห็นถึงการลุ่มหลงในระบบทุนนิยมที่มีเงินตราเป็นดัชนีชี้วัดการใช้ชีวิตและการบริโภคเกินตัวอันเป็นวิถีตามแบบความเจริญแผนใหม่ กวีมองว่าชีวิตที่พอเพียง ไม่วิ่งตามกระแสทุนนิยมจะสร้างดุลยภาพแห่งการดำเนินชีวิตที่งดงาม และกระตุ้นเตือนให้เห็นพิษภัยของ “กิเลส” ที่ “มีรู้ทัน” เป็น “อวิชชา” ความลุ่มหลงในวัตถุนิยมคุณค่าของชีวิต การวิ่งตามกระแสโลกหรือการแสวงหาความมั่งคั่งทางวัตถุเงินตราหรือการแสวงหาผลกำไรนี้ไม่ใช่ความสุขที่จริงยั่งยืน จึงควรหันกลับมาสำรวจ “เบื้องใน” ของชีวิต หรือสำรวจชีวิตด้านใน และดำรงอยู่อย่างรู้เท่าทันกับชีวิตที่เพียงพออันเป็นหนทางสร้างดุลยภาพให้แก่ชีวิตและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่แท้

ในวิถีของการพัฒนาตามแบบสมัยใหม่หรือการพัฒนาประเทศทางวัตถุนิยมจนละเลยในรากวัฒนธรรมชนบท กวีได้ชี้ให้เห็น “การละเลย” และ “การหลงลืม” วิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม การประกอบพิธีกรรมอันเป็น “พิธีศักดิ์สิทธิ์” เป็น “ขวัญประดับท้องทุ่ง” บัดนี้กำลังเลือนหาย ทั้งพิธีกรรมปรากฏเป็นเพียงภาพที่บันทึกไว้และวิถีของชีวิตแบบเกษตรกรรมกำลังถูกรุกรานจากระบบอุตสาหกรรมนิยม ดังความในบทกวี “นัยน์ตาของโคเลี้ยงตาย” (2553, น. 19-20) วิสุทธิ์ ชาวเนียม แสดงให้เห็นบริบทของความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมซึ่งสัมพันธ์วิถีชีวิตของเกษตรกร หากวิถีดังกล่าวที่มีพิธีกรรม “แรกนาขวัญ” เป็น “ขวัญประดับท้องทุ่ง” เป็นรากเหง้าทางจิตวิญญาณของคนในชนบทกำลังสั่นคลอนและเลือนหาย และ “ยากสัมผัส” จะปรากฏให้เห็นอยู่เพียง “หน้าจอโทรทัศน์” กวีแสดงวิถีของสังคมเกษตรกรรมกำลังชวนเช่ผ่านภาพของโคเลี้ยงตายซึ่งมีแววดา “ห้วนไหว”

“อ้างอ้าง” “หวาดกลัว” จากราคาข้าวตกต่ำ การติดต่อเปลี่ยนแปลงพันธุกรรม การเข้ามามีผลประโยชน์ของบริษัทญี่ปุ่น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วิถีของเกษตรกรรมถูกรุกราน กระทั่งทำลายวิถีชีวิตของเกษตรกร

ในอีกมิติหนึ่งของการรุกรานวิถีวัฒนธรรมชนบท นั่นคือ การละทิ้งถิ่นฐาน เพื่อแสวงหาวัตถุที่ผู้คนในชนบทต่างยึดถือเป็นเป้าหมายจนกลายเป็นค่านิยมที่บั่นทอนคุณค่าของชีวิตมนุษย์โดยแท้ เพราะต่างมุ่งหวังความมั่งคั่งทางวัตถุจึงเป็นที่มาของการขาดสำนึกในคุณค่าของรากวัฒนธรรมชนบท ดังความในบทกวี “หมู่บ้านนาฏกรรม” (2550, น. 29) โกลินทร์ ขาวงาม ชี้ให้เห็นวิถีของวัฒนธรรมชนบทถูกละทิ้งจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการพัฒนาตามวิถีแบบสมัยใหม่เกิดการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการผลิต การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างไม่จำกัดขอบเขต ก่อเกิดเป็นปัญหาตามมา และในยุคแห่งความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี ความสำนึกในรากวัฒนธรรมชนบทเลือนหาย ผู้คนต่างตกอยู่ในวิถีของวัฒนธรรมวัตถุนิยม

ในบทกวี “โนนนิคมอุตสาหกรรม” (2554, น. 58-61) อังคาร จันทาทิพย์ แสดงวิถีของท้องทุ่งชนบทเกิดความเปลี่ยนแปลงเมื่อมี “โรงงาน” ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อุตสาหกรรมมาอยู่ในวิถีไทยแต่เดิม พื้นที่ทำกิน ผืนนาถูกแปรเปลี่ยนเป็นเงินตรา ต่าง “ทิ้งไถและคราด” อันเป็นวิถีในสังคมเกษตรกรรม ละทิ้ง “หมู่บ้าน” มาอยู่ “บ้านจัดสรร” มาใช้ชีวิตเสเพลสุขกับวัตถุ “สิ่งถูกใจ ถูกตาสารพัน” คุณค่าอันน่าชื่นชมในชีวิตดลกลับกลายเป็นเรื่องของความสุขในวัตถุนิยม

ในบริบทของกระแสของการพัฒนาใหม่และการขยายตัวของทุนนิยมกับกระแสวัฒนธรรมที่มีรากฐานอยู่ที่วัฒนธรรมทุนนิยมตะวันตกได้แพร่ขยายไปทั่วรวมถึงในสังคมไทย ก็มองเห็นปรากฏการณ์ทุนนิยม บริโภคนิยมที่มีดัชนีชี้วัดอยู่ที่เงินตรามีได้สร้างสุขที่จริงแท้ให้ชีวิต ดังความใน “นิราศนันทบุรี” (2549, น. 62-63) ของเชษฐภัทร วิสัยจร และเขายังกล่าวอีกว่าในขณะที่กระแสวัตถุนิยมกลายเป็นเป้าหมายของชีวิต ผู้คนผูกชีวิตไว้กับวัตถุ เขาได้สื่อสำนึกทางสังคมในการค้นหาและทบทวนการดำรงอยู่ที่มีความหมายและคุณค่า ดังความในบทกวี “หลับตาเพื่อตื่น” (2549, น. 111-112) ก็มองเห็นว่าการใช้ชีวิตในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ฟุ้งเฟ้อ กลุ่มหลงในวัตถุเงินทองนี้เป็นการทำลาย “ใจ” ให้ “ผูกพัน” และกลายเป็น “คนสิ้นคิด” กวีกระตุ้นเตือนให้กอบกู้ศักดิ์ศรี มิใช่ “ใช้เงินทองตีค่าราคาคน” ยุคสมัยที่เงินตราคือพระเจ้านี่กวีได้กระตุ้นให้เห็นข้อบกพร่องของ “คนหลงเงินตราค่าวัตถุ” และแสดงสำนึกทางสังคมให้ผู้คนในสังคมแบ่งปันน้ำใจให้แก่กัน มองคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่แท้ด้วยจิตใจอันดีงาม มิใช่วัตถุภายนอก และให้

หยุดลุ่มหลงใน “โลกมายา” รวมทั้งสร้างคุณค่าแก่ชีวิตด้วยการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรม ความตระหนักและมองเห็นต้นเหตุของปัญหาซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงกับธรรมชาติของมนุษย์นี้ก็ได้สื่อแสดงให้เห็นทุกคนพึงประจักษ์และสำนึกในคุณค่าของชีวิตและความหมายที่แท้ของความเป็นมนุษย์

วิถีความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ได้เข้าครอบงำทางวัฒนธรรมบางประการ อาทิ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งมีความมั่งคั่งร่ำรวยเป็นดัชนีเป้าหมาย มีวัตถุและเงินชี้วัดความสำเร็จ ระบบคิดเหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตวัฒนธรรม มนุษย์กลายเป็นเครื่องจักรที่ถูกตรึงไว้ด้วยพันธนาการเพื่อสนองตอบโลกแห่งมายา จนเป็นเหตุให้ละเลยถึงระบบคุณค่าทางจิตใจและความเป็นมนุษย์อันมีผลกระทบและมีมิติของความซับซ้อนของปัญหาที่กระทบต่อชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งแข่งขันเพื่อความอยู่รอด การขาดน้ำใจ และความเอื้อเฟื้อต่อกันไปจนถึงความลุ่มหลงไปว่าชีวิตที่ครอบครองวัตถุเป็นสิ่งพึงแสวงหา จนกลายเป็นการยึดถือความร่ำรวยทางวัตถุเป็นค่านิยมหลักของสังคมอันเป็นที่มาของความอ่อนแอทางจิตวิญญาณและความไร้แก่นสารทางวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์

1.2 วิกฤตของธรรมชาติ

ความเจริญล้ำหน้าของเทคโนโลยีที่หนุนเนื่องกับกระแสแนวคิดทุนนิยม บริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดผลกระทบแก่ธรรมชาติ ด้วยระบบของการพัฒนาที่มองเห็นว่าธรรมชาติเป็นวัตถุจึงเกิดการตัดทวงเอาผลประโยชน์จากธรรมชาติ เป็นเหตุให้เกิดความหายนะที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

กวีสมัยใหม่มองว่าการเกิดวิกฤตของธรรมชาติมาจากน้ำมือของมนุษย์ที่ขาด “จิตวิญญาณ” ของความเป็นมนุษย์ มีความโลภหลงเป็นที่ตั้ง จนมองข้ามการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ตลอดจนการทำลายดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ดังความในบทกวี “เล่า” (2547, น. 68-69) กานติ ณ ศรีทธา แสดงถึงการครอบครองธรรมชาติเสมอ เสมือนเป็นวัตถุเป็นเหตุให้มนุษย์ถอยห่างจากธรรมชาติ มิได้มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงมีแต่ “เล่าห์” เพราะต้องการครอบครองและ “เอาของโลกเป็นของตน” ผู้คนขาดไว้มิติทางจิตวิญญาณ ต่างมีเล่าห์ “เพื่อจับคนไว้ขายกิน” อันสื่อถึงยุคที่จิตใจของผู้คนตกต่ำ และยิ่ง “ขายเนื้อหนังกระดูก ขายถูกถูกกว่าก้อนหิน ขายหมดทั้งชีวิติน และขายสิ้นทั้งวิญญาณ” ทำให้เห็นว่ามนุษย์สูญเสียซึ่งศักดิ์ศรีและคุณค่า

ในตนจึงยอม “ขาย” ทั้ง “ชีวิต” และ “วิญญาณ” ในขณะที่เดียวกันวิถีก็สื่อให้เห็นเล่ห์ของมนุษย์ที่กระทำต่อธรรมชาติผ่านคำว่า “เล” ซึ่งเป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งของภาคใต้ ใช้ไม้กั้นขวางคลองสามารถจับปลาและสัตว์น้ำได้คราวละมาก ๆ มาแสดงเปรียบเทียบให้เห็นการกระทำต่อธรรมชาติที่มนุษย์ไม่เคยหยุดยั้ง การใช้ “เล” มาเป็นสื่อให้เห็น “เล่ห์” ของมนุษย์ที่กระทำต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาตินี้เพื่อชี้ให้เห็นการทำลายชีวิตคน สัตว์ และธรรมชาติอันบ่งบอกถึงโลกทัศน์อันคับแคบของมนุษย์ที่ “กินโลก” หรือครอบครองโลก เป็นเหตุให้ “น้ำตาโลกโศกคร่ำครวญ” นั้นหมายถึงมนุษย์ได้สร้างความวิบัติแก่โลกและธรรมชาติอย่างน่าวิตก

ในบทกวี “นิราศจักรวาล” (2547, น. 68-69) ชัยพร ศรีโบราณ แสดงให้เห็นความตกต่ำทางจิตวิญญาณของมนุษย์จนเป็นเหตุของการสร้างความวิบัติแก่โลก ซึ่งหมายรวมถึงโลกรวมชาติด้วย ดังการแสดงผ่านบทสนทนาระหว่าง “เรณู” กับ “ดาวหาง” ซึ่งชี้ให้เห็นการกระทำของมนุษย์ที่ทำลายล้างโลก ไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ต้องสูญเสีย โลกธรรมชาติก็ถูกทำลายพังพินาศไปพร้อมกัน และจากการมุ่งเน้นการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมต่างกลุ่มหลังในวัตถุและอยู่ได้อำนาจของเงินตรา ชีวิตของคนในสังคมโลกปัจจุบันจึงดำรงอยู่อย่างแก่งแย่งแข่งขันและยึดครองธรรมชาติเป็นวัตถุ

เมื่อมนุษย์เบียดเบียนหรือทำลายล้างธรรมชาติ แน่หนอนว่ามนุษย์ย่อมเผชิญกับวิกฤตทางธรรมชาติที่รุนแรงโดยไม่จำกัดว่าอยู่ ณ สถานที่ใดในโลก ดังความในบทกวี “เฮติ โศกนาฏกรรม” (2553, น. 18-19) นายทิวาชี้ให้เห็นความผันผวนของธรรมชาติ ก่อเกิดวิกฤตความรุนแรงที่หนักหน่วง ทำลายทั้งชีวิตมนุษย์และโลก ซึ่งไม่มีพลังใดสามารถหยุดยั้งหรือขัดขวางไม่ให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ในบทกวี “บทรำพึงรำพันเก่าแก่” (2550, น. 129) โกสินทร์ ขาวงาม ได้ตั้งคำถามถึงวิบัติภัยจากธรรมชาติจากยุคเก่าก่อน รุน่พ่อแม่ยังอยู่ได้ร่มเงาของธรรมชาติ หากยุคปัจจุบันที่กวิมองว่าเป็น “ยุคร้อน” จะอยู่เช่นไรในภาวะวิกฤตแห่งธรรมชาติ

ในโลกปัจจุบันธรรมชาติถูกรุกรานอันมีมูลเหตุมาจากมนุษย์สร้างความวิบัติแก่ธรรมชาติ และเมื่อธรรมชาติถูกทำลายมนุษย์เองก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีพ้นจากวิกฤตธรรมชาติได้ ทั้งยังต้องเผชิญกับวิกฤตที่เพิ่มความถี่และความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ ดังความในบทกวี “ก้าวอย่างย่อนแย้งแห่งศตวรรษ?” (วิวัฒนาการที่ “ชาร์ลส์ ดาร์วิน” ไม่มีโอกาสเห็น) (2555, น. 29-30) อังคาร จันทาทิพย์ บอกเล่าเรื่องราวจากภาวะ “โลกร้อน” ซึ่งเป็นผลมาจากวิถีของการพัฒนาบนฐานคิดของวัฒนธรรมทุนนิยม นอกจากจะก่อให้เกิดความหายนะต่อธรรมชาติแล้วยังก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ด้าน

สิ่งแวดล้อมเป็นที่ “วิบัติป่า” และ “ที่สุดในรอบหลายปีเคยที่มา” อีกทั้งยังเกิด “ทุกมุมโลก” อีกด้วย วิกฤตธรรมชาติอันหนักหน่วงนี้เป็นสิ่งที่น่าตระหนกเพราะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น การนำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาวะวิกฤตของธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงตระหนัก ในขณะที่เดียวกันก็วิวัฒนาการใหม่ก็พยายามกระตุ้นโดยใช้วรรณศิลป์เป็นสื่อให้ผู้รับครุ่นคิดเมื่อธรรมชาติ “เกรี้ยวกราดร้าย” ให้เข้าถึงความเปลี่ยนแปลงในสภาวะของธรรมชาติและให้มนุษย์ได้สำนึกถึงความเลวร้ายของการทำลายธรรมชาติ เพราะในที่สุดธรรมชาติจะทำลายล้างและเกรี้ยวกราดกับมนุษย์ทุกผู้ทุกนามอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การสื่อ “สาร” และแสดงสำนักทางสังคมให้ผู้คนในสังคมเกิดความตระหนักในความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ด้วยมนุษย์เองเป็นต้นเหตุของการกระทำที่มีได้ ผดุงรักษาธรรมชาติ หากมุ่งครอบครองและตัดทวงเอาผลประโยชน์จนก่อให้เกิดเป็นวิกฤตธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อมนุษย์อย่างแสนสาหัส มนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงจากภาวะวิกฤตของธรรมชาติโดยตรง กวีต่างสื่อความสำนักในความรับผิดชอบต่อสังคมที่กระตุ้นเตือนให้ผู้รับได้พินิจและครุ่นคิดถึงคุณค่าและความหมายของชีวิตที่มนุษย์พึงดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีดุลยภาพ

1.3 ระบบคุณค่าทางคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม: การถูกมองข้ามด้วยอำนาจเงินตรา

ในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวกราก สังคมไทยประสบปัญหาด้านคุณค่ามากขึ้น ระบบคิดหรือโลกทัศน์ทางสังคมภายใต้ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมที่เข้าครอบงำผู้คนในสังคมให้ตกอยู่ในภาวะหลงมัวเมาด้วยวัตถุนิยม การค้นหาคุณค่าของชีวิต คุณค่าทางคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมถูกมองข้ามหรือละเลย เพราะมุ่งเป้าหมายที่เงินและวัตถุเป็นเครื่องหมายแสดงความสำเร็จในชีวิต

กานติ ณ ศรีตรา ใช้วรรณศิลป์นำเสนอประสบการณ์ร่วมเพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าและความหมายของชีวิตในท่ามกลางความผันผวนและซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน ในบทกวี “แปลก” (2547, น. 37) ได้สื่อให้เห็นว่าความตึงเครียดแผ้วแผ่แก่อำนาจเงินยุคของความสับสนในคุณค่าและยุคแห่งความสูญเสียในระดับจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ กวีใช้คำว่า “แปลก” มาแสดงให้เห็นความเป็นไปของยุคใหม่ด้วยวิธีการซ้ำคำให้เห็นว่าความตึงเครียดและคุณสมบัติที่จรรโลงคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมกลับแผ้วแผ่แก่อำนาจเงินและความมีบอดที่เป็นอธรรม

กวีมิได้แสดงเพียงความแปลกใจเท่านั้นที่ผู้คนหลงและสับสนในคุณค่าที่แท้ของความเป็นมนุษย์ หากยังตั้งคำถามว่า “ชีวิตที่เกิดมา ไม่รู้จักแสวงหาพันธึงเฮลา” ซึ่งนอกจากไม่แสวงหาแล้วชีวิตของผู้คนในโลกยุคใหม่ “ยังมงมายมังกายและมัวเมา” นั่นคือ การไม่เรียนรู้ความจริง ขาดความแข็งแกร่งทางจิตใจและจริยธรรม จึงเป็นเหตุให้ “ไม่พ้นทางสายเก่า” ถึงแม้ว่ากวีจะรู้สึกในความแปลก หากคงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่แปลกเลยในสังคมปัจจุบัน และมูลเหตุก็มาจากความเจริญทางวัตถุที่วัดคุณค่าเป็นเงินตรา เป็นโลกแห่งความจริงที่บั่นทอนคุณค่าทางจิตใจและสูญเสียในระดับจิตวิญญาณที่ต้องกอบกู้เพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์

ในวิถีของการพัฒนาของโลกยุคใหม่ กวียังแสดงทัศนะในการกอบกู้ความตกต่ำทางจิตวิญญาณด้วยการแสดงคุณค่าของการดำรงอยู่อย่าง “จนเจือ” หรือเอื้อเพื่อแผ้ว มองเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่งซึ่งจะทำให้ไม่บังเกิดการแย่งชิง หากแต่การลุ่มหลงในมายา ไม่ว่าจะป็นอำนาจเงินทองหรือวัตถุที่ต้องการได้มาครอบครอง โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสียที่จะตามมาจะเป็นเหตุเป็นที่มาของปัญหา ดังความใน “นิราศจักรวาล” (2548, น. 37-38) ชัยพร ศรีโบราณ แสดงสำนึกทางสังคมให้มนุษย์ “เห็นแก่โลก” ด้วยมีชีวิตที่พอเพียงและแบ่งปันอันจะเป็นการกอบกู้หรือผดุงสังคมโลกให้กลับคืนอยู่รอดแต่หากด้วย “มนุษย์บางกลุ่ม” ซึ่งลุ่มหลงในอำนาจและ “เทิดทูนเงิน” จึงเกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ความเจริญทางวัตถุแต่เพียงถ้ายเพียงจึงมักเป็นปฏิปักษ์กับคุณค่าทางจิตใจและความเป็นมนุษย์ แม้การพัฒนาทางวัตถุจะบรรลุแต่ได้คุณธรรม จริยธรรม มีแต่ความมืดบอดจากกิเลสครอบงำความเป็นมนุษย์ ย่อมขาดไว้ความสมบูรณ์และตกต่ำขาดไร้ปัญญา อันทำให้เกิดความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม และทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

ด้วยความลุ่มหลงในอำนาจเงินทองวัตถุผู้คนส่วนใหญ่เดินตามค่านิยมสมัยใหม่ โดยต่างมุ่งสะสมความมั่งคั่งและวัตถุ ในบทกวี “กรุงเทพ” ใน *วิมานลงแดง* ของ อังคาร จันทาทิพย์ (2544, น. 38) กล่าวไว้ถึงความลุ่มหลงภายใต้อำนาจของกิเลสว่า “ลืมหาย ลืมเกิดแล้ว กิเลสคะนอง งกเงินงุ่นง่านสนอง สนุกใจ” และวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ เงินและวัตถุกลายเป็นสิ่งล้ำค่าจากค่านิยมหรือความหลงใหลในวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมจนมองไม่เห็นคุณค่าทางใจ

กวีรุ่นใหม่ต่างชี้ให้เห็นความสุขจอมปลอมของคนในสังคมยุคใหม่ ตลอดจนคนในสังคมเมืองที่หลงใหลในวัตถุนิยม และมีค่านิยมที่ไม่เกื้อกูลต่อชีวิตอย่างแท้จริง รวมถึงความสับสนในคุณค่าที่มนุษย์พึงมีท่ามกลางกระแสของบริโภคนิยมเป็นเหตุให้เกิดการละเลยหรือขาดความเข้าใจในแก่นแท้ของชีวิต

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากวีได้ตั้งคำถามถึงการแสวงหาค่าของชีวิตของคนในสังคมว่าควรอยู่ที่ใด พร้อมทั้งแสดงความสำนึกในการกระตุ้นเตือนให้ดำรงอยู่อย่างมีอุดมคติและคุณค่าที่ควรเชิดชูให้คงอยู่ท่ามกลางความผันผวนในบริบทของกระแสบริโภคนิยม

2. การรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณให้คงอยู่ท่ามกลางความผันผวนในกระแสบริโภคนิยม

ในการสร้างงานของกวีรุ่นใหม่ได้มีการตั้งคำถามแก่สังคม เพื่อให้ผู้รับสารได้ร่วมกันทบทวนและค้นหาการดำรงอยู่อย่างมีความหมายและคุณค่าที่พึงประสงค์ในท่ามกลางความสับสนในคุณค่าและความซับซ้อนในสังคมปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็แสดงสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมในการร่วมกันรักษาและกอบกู้จิตวิญญาณบนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจและบริบทของชีวิต

ในบทกวี “ภาพถ่ายของเธอ” (2547, น. 27) ใน *ที่ซึ่งขุนเขาทะลุเมฆ* ของกานติณ ศรัทธา ได้สื่อ “สาร” อันเป็นการปลุกเร้าความคิดและอารมณ์ความรู้สึกให้เข้าถึงและเข้าใจความหมายของชีวิต โดยบอกกล่าวเพื่อให้เรามานำพินิจพิจารณาถวิลครุ่นคิดถึงให้เกิดการเรียนรู้และพบว่าคุณค่าของชีวิตที่แสวงหาควรเป็นสิ่งใดที่ทำให้ชีวิตมีสุขอันเป็น “สุข” ที่มีได้เกิดจากความหลงใหลที่ฉาบไว้ด้วยทุกข์ แต่เป็นสุข สว่าง สงบ ที่แท้จริง

ในการใช้ชีวิตก็เช่นเดียวกัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนตามกระแสทุนนิยม ผู้คนถูกครอบงำและมอมเมาตนเองด้วยวัตถุนิยม ชัยพร ศรีโบราณ (2555, น. 32) กล่าวเตือนให้ดำรงตนในทางที่เป็นกุศล เพื่อคุณค่าที่แท้และความหมายของชีวิตว่า “ช่วงชีวิตโลดแล่นที่แสนสั้น จงเชื่อมั่นในทางสร้างกุศล ก่อคุณบุญหนุนสู่อนุชน สืบสุขคนธตทกทอดตลอดกาล”

ท่ามกลางกระแสโลกสมัยใหม่กับความหลงใหลในมายาโลกาภิวัดณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงคุณค่า ด้วยแรงพลังการแข่งขันและการเติบโตสูงสุดทางเศรษฐกิจตามวิถีทุนนิยม บริโภคนิยมก่อเกิดการตักตวงผลประโยชน์ ความโลภ การแข่งขันช่วงชิง ความอยู่รอดเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าของสังคม ภายใต้กระแสโลกาภิวัดณ์ วรภ วรภา กล่าวถึงแนวทางการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าในกระแสโลกสมัยใหม่ไว้ในบทกวี “วิถีคน” (2552, น. 70) นอกจากนี้กวียังกล่าวถึงการดำรงตนในวิถีกระแสโลกสมัยใหม่ไว้ในบทกวี “ชาติชาติศรี ศรีอนงค์” (2552, น. 99) โดยชี้แนะในมุมมองของ “พ่อ” ถึง “ผู้เยาว์” ให้รู้จักรับเลือก ตั้งคำถามด้านคุณค่าและความหมายของชีวิตที่ควรเป็นไปในทางที่งดงาม

ในขณะที่เดียวกันก็กล่าวเตือนมิให้วิ่งตามกระแสโลกสมัยใหม่ แต่ให้อยู่ด้วยความเข้าใจ รากทางวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งที่ “ปู่ย่าตายาย” หรือบรรพบุรุษสั่งสม และมีชีวิตที่พอเพียงจะเป็นทางแห่งการเข้าถึงความจริงของชีวิต

ในบทกวี “ผู้หญิงคนนั้น” (2550, น. 29) ของโกสินทร์ ขาวงาม กล่าวถึงการเลือกใช้ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของคนรุ่นใหม่ อันเป็นความสำนึกในคุณค่าของรากจากวัฒนธรรมเดิม โดยมียอมให้ความเจริญทางวัตถุมาเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าตามแบบสังคมวัตถุนิยมยุคใหม่ กวีแสดงให้เห็นการเลือกวิถีทางเดินของชีวิตในท่ามกลางกระแสสังคมสมัยใหม่ โดยเน้นการสร้างคุณค่าซึ่งไม่ใช่วัตถุนิยมตรา ในขณะเดียวกันกวีรุ่นใหม่ก็มีการตั้งคำถาม กระตุ้นเตือนให้พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมหรือระบบความคิดของสังคมที่เกิดจากกระแสอำนาจอิทธิพลของทุนนิยมและบริโภคนิยมที่ครอบงำสังคมอยู่ทั่วไปด้วย

ฉะนั้น ในการใช้ชีวิตของคนในสังคมยุคใหม่ในกระแสความเปลี่ยนแปลง กวีต่างเห็นว่าควรมีจิตสำนึกในทางสร้างสรรค์ที่เป็นอิสระในแง่ของการมองในมิติที่ลึกล้ำไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกระแสโลกสมัยใหม่ ในบทกวี “เพราะอยากมีความสุข” (2549, น. 91-92) เศรษฐภัทร วิสัยจร กล่าวถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่ต่างดินร่นตกอยู่ในอำนาจของกิเลส อันเป็นเหตุของการมีชีวิตแบบฉาบฉวย มีทุกข์ด้วยการแก่งแย่งชิงดี การแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม และผู้คนต่างสะสมความมั่งคั่งและวัตถุ วิถีชีวิตเช่นนี้ก็วิพากษ์ว่า “ลองหยุดคิด ไหว่คว่ำสักนาที” จะพบว่าทุกสิ่งอยู่ที่ “ใจ” ความสุขที่แท้เกิดจากใจที่ไม่ตกต่ำตามกระแสวัตถุนิยม หากมองเห็นเป็นสุขที่เกิดจากคุณค่าทางใจอันเป็นคุณค่าที่มั่นทนหรือเกิดความสูญเสียในระดับจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์

สภาวะของกระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ที่บั่นทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์อันเกิดจากวัฒนธรรมในวิถีของวัตถุนิยม กวีกระตุ้นเตือนและแสดงสำนึกให้ผู้คนในสังคมตระหนักในการแสวงหาคุณค่าและความหมายของชีวิตว่าควรดำรงตนเช่นไร ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชี่ยวกราก

3. มโนสำนึกของกวีต่อความขัดแย้งในสังคมไทยร่วมสมัย

กระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์มิได้ก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพทางสังคมสมัยใหม่ อันก่อให้เกิดปัญหาความลึกลับ ขัดแย้งในทุกระดับชั้นของสังคมและโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นยุคแห่งความมั่งคั่ง

ความโลภ และอารยธรรมวัตถุนิยมได้สร้างผลเสียเป็นปัญหาของความขัดแย้งที่มีใช้ระหว่างประชาชาติเท่านั้น ยังรวมถึงความรุนแรงภายในชาติหรือสังคมเดียวกันด้วย

กวีรุ่นใหม่ได้ถือสำนึกให้มนุษย์ไม่ตกเป็นเหยื่อของความเขลา อันเนื่องมาจากการทำสงครามที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ การเกิดความแตกแยก การรบราฆ่าฟันเป็นความโง่เขลาเบาปัญญาเพราะทำยที่สุดแล้วก็ทำลายสิ้น และไม่อาจเอาชนะความขัดแย้งได้นอกจากความสูญเสียและจิตวิญญาณที่ตกต่ำของมนุษย์เสื่อมถอยลงทุกวัน

กานติ ฌ ศรัทธา กล่าวไว้ในบท “คนบ้าสงคราม” (2547, น. 80-81) ถึงการทำสงครามว่าเป็น “ความเลวทรามต่ำช้า” จิตใจผู้ก่อเทียบได้กับ “สัตว์นรก” “ผีร้าย” เรื่องของสันติภาพกลายเป็น “ความเป็นอื่น” เมื่อคุณค่าแห่งความดีงามไร้ค่า ความคิดหรืออุดมการณ์ที่มุ่งเอาชนะ ครอบครองอันเกิดจากการก่อสงครามทำให้ฝ่ายถูกกระทำต้องยอมจำนน ล้วนเป็นเหตุให้เกิดความตกต่ำทางจิตวิญญาณ และบั่นทอนทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กวีกล่าวปลุกจิตสำนึก “เร่งเร้าหัวใจในเรา” อันเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและจิตสำนึกของมนุษย์ไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ว่าอะไรคือคุณค่าหรือความหมายที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ มิใช่การทำลายสันติภาพหรือการทำสงครามเพื่อครอบครองหรือเอาชนะ

ในบริบทของสังคมไทยปัญหาความขัดแย้งยังเป็นปัญหาที่บั่นทอนทำลายประชาชนและประเทศชาติ กวีมองว่าระยะเวลาแห่งความขัดแย้งนี้ยังคงอยู่และเป็นไปอย่างยาวนาน ดังความกล่าวถึงความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในบทกวี “กลางมรสุม” (2553, น. 21) และในบท “รำพึงจากพลเมืองของประเทศสงคราม” (2553, น. 121-122) วิสุทธิ์ ชาวเนียม ยังกล่าวถึงความขัดแย้ง การแบ่งแยก ความชิงชัง ความแค้น การฆ่าฟัน และความตายในเหตุการณ์ทางภาคใต้ของประเทศไทย และถือสำนึกทางสังคมถึงสภาวะความขัดแย้งของสังคมไทยในเขต “รูปขวาน” ที่ “หลกกันแต่การเคลื่อนไหวใช้กำลัง ดำดิ่งความชิงชังแค้นฝังใจ” ความขัดแย้งและการแบ่งแยกเป็น “มึง กู สุ เจ้า” เป็นวิกฤตที่ทำให้ลายสังคมด้วยมนุษย์ขาดไว้มิติเชิงคุณค่าและขาดปัญญา จึงทำลายล้างกัน และเพื่อให้เกิดความสุขสงบ และเป็นดินแดนที่ “กลายเป็นสีรุ้งงามยามตะวัน ส่องกระทบละอองฝนฝนละมุน” กวีเห็นว่าหากพุทธธรรมเข้ามาอยู่ในใจหรือ “เหยียบหัวใจดำมืด” น่าจะเป็นทางออกในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ และพุทธธรรมจะเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าและการพัฒนาทางจิตวิญญาณ อันจะยังผลให้ดินแดนรูปขวานไม่มีปลอกกระสุน และไม่ “จมอยู่ใต้อำพันฝุ่นสีเลือดคนก”

ไม่เพียงความขัดแย้งทาง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น กวีสมัยใหม่ยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยที่แบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งฝักแบ่งฝ่าย แบ่งสี ทั่วภูมิภาคของประเทศ ปัญหาดังกล่าวมีความสลับซับซ้อนเกี่ยวโยงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมที่มีกระแสโลกสมัยใหม่ตามระบบทุนนิยม บริโภคนิยมที่มีการแข่งขันเข้มข้นรุนแรง การช่วงชิงความได้เปรียบเสียเปรียบ และความเหลื่อมล้ำในสังคมครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์และสังคม กวีไทยรุ่นใหม่อย่างนายทิวากล่าวถึงความขัดแย้ง แบ่งแยกกลุ่มไว้ในบทกวี “น้ำตาแผ่นดิน” (2553, น. 60-61) เขายังกล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจัดเป็นวิกฤตทางสังคมการเมือง กวีมองว่าการขัดแย้ง การเอาชนะกันไม่ได้ก่อให้เกิดผลใด ๆ และในแง่ของการชนะก็ไม่มีผู้ใดได้ประโยชน์ มีแต่ความสูญเสีย คุณค่าและความหมายที่แท้จริงอยู่ที่ “การชนะตน” มีชัยชนะที่อยู่บนความขัดแย้ง เหตุที่มาของปัญหาที่ต้องการชนะหรือความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมได้อยู่ที่การน้อมนำพุทธธรรมมาพัฒนาตน

กวีมองว่าความต้องการชนะไม่ว่าจะจะเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือต้องการชนะเพราะต้องการบ้านเมือง ผู้คน อำนาจ เงินทุน กวีตั้งเป็นคำถามว่า “ชนะนั้นโดยนัยเพื่อใครกัน” และท้ายที่สุดแล้วควร “ปล่อยวางจึงหลุดพ้นชนะแท้” ในมุมมองของกวีรุ่นใหม่ความขัดแย้งทางการเมือง ความคิดของคนในสังคมไทยจะลดลงได้ต้องกระทำด้วยความเชื่อมั่นและต้องอาศัยพลังคุณค่าแห่งพุทธธรรม ดังที่ เศษฐภัทร วิสัยจร กล่าวไว้ในบทกวี “การเมืองคือการปฏิบัติธรรม” (2556, น. 39-40) และยังคงกล่าวถึงเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงซึ่งมีเสียงด่าทอ วิพากษ์วิจารณ์ เสียดยศ โดยมีความเห็นว่าเป็นเสียงดังกล่าวด้วยจิตที่เป็นสมาริทธิเป็นการฝึกปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้จิตลดลงซึ่งความโกรธเคืองพุทธธรรมจึงเป็นหลักปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิตในท่ามกลางความขัดแย้งเพื่อความสงบ

สภาวะการแข่งขันในกระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดวิกฤตและปัญหา ซึ่งหมายรวมถึงสงครามและความขัดแย้งในสังคม การแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมเพื่อให้เข้าสู่วิถีแห่งความสงบสุข กวีสมัยใหม่ต่างมีวิธีคิดเดียวกันและเห็นพ้องกันให้ใช้พุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่เอื้อให้มนุษย์มีโอกาสพัฒนาตนเองและสังคม

สรุปผลการวิจัย

การสร้างงานวรรณศิลป์ประเภทกวีนิพนธ์ของกวีไทยและในฐานะที่กวีส่วนหนึ่งของสังคมและอยู่ในท่ามกลางกระแสความผันผวนของโลกสมัยใหม่ รวมถึง

เป็น “ประจักษ์พยาน” ของยุคสมัยต่างได้แสดงสำนึกทางสังคมโดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์ และกระตุ้นเตือนให้ตระหนักรู้ว่าในท่ามกลางความเจริญทางวัตถุมนุษย์ต่างสูญเสียคุณค่าบางประการ รวมถึงการพัฒนาตามวิถีแบบสมัยใหม่ได้ทำลายดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ก่อปรกกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแล้วละเลยคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมได้กลายเป็นที่มาของปัญหาต่างๆ มากมาย

ในแง่ของการสร้างสรรค์งานของกวีในบริบทของกระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ กวีปลุกเร้าเพื่อให้ขบคิดถึงปัญหาในมิติทางสังคมวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยอันก่อให้เกิดการเรียนรู้และเป็นผู้สื่อสารที่ใช้วรรณศิลป์ให้มีบทบาทในการปลุกวิจารณ์ญาณของบุคคลและสังคมด้วย พร้อมกับการสื่อสารสำนึกทางสังคมที่เป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้คนในสังคมดำรงตนอย่างมีสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อกันและต่อสังคมโดยรวม

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นถึงพลังของวรรณศิลป์ที่ยังสร้างสำนึกทางสังคมและสื่อ “สาร” เพื่อเหนี่ยวนำใจให้ผู้เสพและคนในสังคมให้สำนึกต่อคุณค่าชีวิตและความหมายของความเป็นมนุษย์ ในขณะเดียวกันในบริบทของกระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ที่มีวิทยาการของเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นแกนหลักก็ส่งผลต่อการสร้างและเสพกวีนิพนธ์ไทยด้วยเช่นกัน แต่กระนั้นจากการศึกษาสำนึกทางสังคมของกวีไทยในบริบทของกระแสโลกสมัยใหม่หรือโลกาภิวัตน์ ทำให้มองเห็นถึงความพยายามของกวีหรือผู้สร้างงานวรรณศิลป์ที่รู้ตระหนักถึงสภาวะการณ์ของสังคมและวัฒนธรรมในบริบทร่วมสมัย และสื่อความเข้าใจเพื่อเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างคุณค่าและความหมายของความเป็นมนุษย์ให้คนในสังคมได้รับรู้และร่วมขบคิดด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กมล กมลตระกูล. (2551). *การครอบโลก: วิกฤตเศรษฐกิจและทางรอด*. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- กานติ ณ ศรัทธา. (2547). *ที่ซึ่งขุนเขาทะเลเมฆ*. กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์บุ๊คส์.
- กุสุมา รักษาเมณี. (2547). *กุสุมาวรรณนา 4: วรรณสารวิจัย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- กองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ. (2549). *3 ทศวรรษประเทศไทย ยุคทุนนิยมไร้ค่า*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค. (2551). *ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย (พ.ศ. 2520-2547)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาภาษาไทย.
- โกสินทร์ ขาวงาม. (2550). *หมู่บ้านในแสงเงา*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายนักเขียนแห่งประเทศไทย.
- โกสินทร์ ขาวงาม. (2553). *เมืองในแสงแดด*. กรุงเทพฯ: ไปไม่ป่า.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และคณะ. (2546). *ภาษาและวรรณกรรมสาร: ภาษาและวรรณกรรมไม่เคยตาย*. กรุงเทพฯ: แชนโฟร์ พรินติ้ง จำกัด.
- เจตนา นาควัชร. (2538). *วิกฤตการณ์ของมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2536). *วัฒนธรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ. ใน ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ชัยพร ศรีโบราณ. (2548). *นิราศจักรวาล*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เชษฐภัทร วิสัยจร. (2549). *สงครามศักดิ์สิทธิ์*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- เชษฐภัทร วิสัยจร. (2556). *กวีนิราศ*. กรุงเทพฯ: 340.
- เชษฐภัทร วิสัยจร. (2556). *รัฐธรรมนูญใหม่กับ I-pad*. อุบลราชธานี: 340.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์. (มกราคม-เมษายน 2543). *แนวคิดสำคัญของกวีนิพนธ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 6: 1, 1-13.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์. (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2552). *โลกทัศน์และพลังทางสุนทรียะในวรรณกรรมไทย (2540-2547). วารสารสงขลานครินทร์*, 15: 1, 3-35.

- ธีระ นุชเปี่ยม. (2542). โลกาภิวัดน์กับประวัติศาสตร์นิพนธ์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร. *ประวัติศาสตร์ปริทรรศน์พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ พลโท ดำเนียร เลขะกุล เนื่องในโอกาสมีอายุครบ 84 ปี*. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์เผยแพร่โดยการสนับสนุนของกองทุนดำเนียร เลขะกุล เพื่อประวัติศาสตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *พหุนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เธอยังเจียน บทกวีอยู่อีกเธอ. (30 มีนาคม 2551). *จุดประกายวรรณกรรม* (กรุงเทพฯ ธุริกจ ฉบับวันอาทิตย์), น. 2.
- นายทิวา. (2553). *ในความโหดหนึ่งวัน*. กรุงเทพฯ: แอล. ที. เพรส. จำกัด.
- นายทิวา. (2555). *บันทึกรอยเท้ารายทาง*. กรุงเทพฯ: พรินท์ ซิตี จำกัด.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2541). *ยุคสมัยไม่เชื่ออย่าลบหลู่*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). *วัฒนธรรมเทคโนโลยี. ใน ไฮเทคคาถาปาฏิหาริย์ ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศรัศกร วิลลิโกดม, และ เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2543). *มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประเวศ วะสี. (2545). *วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2549). *ปรัชญากับวิถีชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- พจนา จันทรสันติ. (2544). *ในท่ามกลางอารยธรรมผู้กร่อน*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2540). *ชีวิตในสังคมเทคโนโลยี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). *การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2546.
- พระไพศาล วิสาโล. (2547). *ส่องสว่างทางไท*. กรุงเทพฯ: กลุ่มเสถียรธรรม.
- พลัง เพียงพิรุฬห์. (2547). *อาศรมพระจันทร์*. ภูเก็ต: บ้านเขาน้อย.
- มนุษย์กับธรรมชาติเสี่ยงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก*. (2536). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ยุค ศรีอาริยะ. (2537). *โลกาวิวัฒน์ 2000*. กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเตอร์เทค ริชอสเซส จำกัด.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2539). *สู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่*. กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเตอร์เทค ริชอสเซส จำกัด.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2544). *มายาโลกาวิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.
- ยุค ศรีอาริยะ. (2548). *คลื่นปฏิวัติโลกใหม่สู่อารยธรรมไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถึทรรศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- วรก วรภา. (2550). *มหาขเล*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วรก วรภา. (2552). *ทอรัถ์ ถักโลก*. กรุงเทพฯ: ลายแฝด.
- วิถึสังคมไท่ สรรนิพนธ์ทางวิชาการ เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์. (2543). กรุงเทพฯ: โครงการจัดงานฉลอง 100 ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์.
- วิสุทธิ ชาวเนียม. (2553). *มรสุมประเทศนี้ยังยาวนาน*. กรุงเทพฯ: ลายแฝด.
- วิสุทธิ ชาวเนียม. (2556). *อาณานิคมของความเศร้า*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (มกราคม 2532). มนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไรกับธรรมชาติ. *วารสารอักษรศาสตร์*, 21: 1, 44.
- สมภาร พรหมทา. (2549). *พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคมและปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- สมภาร พรหมทา. (2548). *พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณีย์ ทำแท้ง และการอุณ-ยฆาต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ. (2544). *กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย: บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ. (2541). “บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์กวีนิพนธ์ไทย,” *กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย: ประสบการณ์จากวรรณคดีไทย อังกฤษ อเมริกัน ฝรั่งเศส และเยอรมัน*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- เสนห์ จามริก. (2541). *ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถึทรรศน์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2544). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (วิถึวิทยาและบทบาทในประชาสังคม)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อังคาร จันทาทิพย์. (2554). *วิมานลงแดง*. กรุงเทพฯ: ดับเบิลยูเอ็น.

- อังคาร จันทาทิพย์. (2555). *หัวใจห้องที่ห้า*. กรุงเทพฯ: ผจญภัยสำนักพิมพ์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2538). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา: มิติของพลังที่สร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2554). *โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ บริษัทภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2545). *ศกยภาพในทิวทัศน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.
- แอนโธนี กิดเดนส์. (เชษฐา พวงหัตถ์, ผู้แปล). (2546). *โลกในกระแสการเปลี่ยนแปลง. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 23: 1, 133-183.

ภาษาต่างประเทศ

- Boonkhachorn, Trisilpa. (1998). Intertextuality as a Paradigm for Literary Study in Thai Literary and Social Contexts. *Manusya Journal of Humanities*, 1, 1, 1-15.
- Olsen, Stein Hangom. (1978). *The Structure of Literary Understanding*. London: Cambridge University Press.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- โครงการประกวดร้อยกรองออนไลน์ สมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 6/2556. (2559). สืบค้นจาก <http://www.thai poet.net/index>.
- ทะเล ป่าภู และเพิงพัก. (เมษายน 2548). สืบค้นจาก <http://www.Thai poem.com/fiction/5021>
- มองโลกผ่านดวงดาววิซีไรต์ มนต์รี ศรียงค์. (กันยายน 2550). สืบค้นจาก <http://www.softganz.com/meeped/paper/1684>
- วินัย อุกฤษณ์. (2550). *สถานการณ์นักเขียนไทยวันนี้ : คุณภาพหรือปริมาณ. รายงานการสัมมนานักเขียนสี่ภูมิภาค ครั้งที่ 2 (ภาคใต้)*. สืบค้นจาก <http://www.thaiwriterassociation.org/columnread.php?id=22>